

UDK 272-46-051:316.776

Primljeno: 18. 6. 2018.

Prilhvaćeno: 12. 9. 2018.

Izvorni znanstveni rad

DIJALOŠKI I SURADNIČKI IDENTITET PASTORALNIH DJELATNIKA

Sanda SMOLJO-DOBROVOLJSKI

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu

Josipa Stadlera 5, BiH – 71 000 Sarajevo

sanda.smoljo@hotmail.com

Sažetak

U ovom je radu analiziran razvoj dijaloško-suradničkog identiteta pastoralnih djelatnika u različitim razvojnim i pastoralnim stupnjevima. Cilj je istraživanjem intrapsihičkih i interpersonalnih komponenata pastoralnih djelatnika utvrditi neuralgične točke pastoralnog odnosa te analizom pastoralnih procesa steći nove spoznaje o mehanizmima koji narušavaju dijalošku i suradničku dinamiku. U članku je najprije prikazan razvoj dijaloško-suradničkog identiteta u okviru primarne obiteljske zajednice, u kojoj se prvotno formira dijaloška matrica kroz dijadni i trijadni odnos sa značajnim figurama, te je potom pojašnjeno kako duhovna dimenzija dijaloga pronalazi svoju artikulaciju u sekundarnim zajednicama. Drugi dio ukazuje na privilegij pastoralnog odnosa, u okviru kojeg se u susretu s drugim i drukčijim pronalazi ispunjenje vlastite svrhe i smisla misijskog poslanja, no također je uočeno kako pastoralni izazov na odgovor *misijskog izlaska* može postati opasnost ako se u pastoralnom djelatniku ne dogodi preobrazba *ad intra* iz koje i po kojoj će onda vršiti svoje poslanje drugima, *ad extra*. Zbog krhkosti naravnog i nadnaravnog identiteta pastoralnog djelatnika može doći do gubitka osjećaja za transcendentnu stvarnost, što ima posljedice u redukciji pastoralnog djelovanja na voluntarizam ili aktivizam, bez ključne evanđeoske jezgre. Uzimajući u obzir stalne društvene i crkvene promjene, u trećem dijelu zaključeno je kako je nastupila nova etapa koja zahtijeva hitnost pastoralne preobrazbe, kojoj je svrha revitalizacija pastoralnog konteksta u duhu izvornog evanđeoskog poslanja.

Ključne riječi: obitelj, identitet, dijalog, suradnja, pastoralni djelatnik, pastoralna preobrazba.

Uvod

U burnim vremenima intenzivnih egzistencijalnih i političko-religijskih previranja s kojima se suočavao izabrani izraelski narod Bog preko starozavjet-

nog proroka Izaije poziva: »Tješite, tješite moj narod« (Iz 40,1). I danas, u Crkvi XXI. stoljeća odjekuje isti poziv u liku rimskog biskupa pape Franje, koji neprestano podsjeća i aktualizira misiju Crkve, koja treba tješiti, poticati evanđeoske vrijednosti i liječiti. U okviru te povijesne zadaće pastoralni djelatnici kao udovi Crkve koji dopiru do konkretnog čovjeka i susreću ga u jednostavnosti njegova života pozvani su biti protagonisti Kristova uzora pastoralnog djelovanja koji tješi i liječi, a ne moralno kategorizira i prosuđuje.

U ovom radu o pastoralnom djelatniku govorimo u užem i širem smislu kao o osobi koja je u službi pastoralne djelatnosti Crkve. S tim u vezi pastoralni djelatnik može biti svećenik, redovnik/redovnica, vjeroučitelj/vjeroučiteljica, animator/animatorica i svaka druga osoba koja, delegirana od biskupa ili predstojnika crkvenih institucija, službeno provodi specifične pastoralne djelatnosti i programe. S obzirom na iskušenja i izazove s kojima se susreću pastoralni djelatnici, u središtu istraživanja su psihološke predispozicije, odnosno intrapsihičke i interpersonalne kompetencije, koje pastoralni djelatnik posjeduje ili ne posjeduje, bez obzira na hijerarhijsku ili stalešku poziciju, a koje mogu utjecati na njegovu pastoralnu ustrajnost i uspješnost.

Papa Franjo, poput Izaije, upućuje proročki poziv, u burnim vremenima nestalih odnosa, sebičnih sklonosti, želeći probuditi novi evangelizacijski val koji će krizu vidjeti kao vrijednost, a transcendenciju kao jedino sredstvo protiv imanentne zatvorenosti. Taj poziv itekako ima svoj jak odjek u razdoblju postmoderne kada se u rasprave uvode pitanja jesmo li u vremenu postkršćanstva ili predkršćanstva?¹

Novi val obnove treba zahvatiti i pastoralne djelatnike, koji su se uljuljali u egoističnoj mlitavosti, sterilnom pesimizmu, duhovnoj svjetovnosti,² vjerskom licemjerju, rutinskom aktivizmu i neautentičnom svjedočanstvu. Takve metastaze nagrizaju zdravo tkivo kršćanskog identiteta, uključujući i njegov vitalni dio, dijaloško-suradničku komponentu.

S ciljem produblivanja analize dijaloško-suradničkog identiteta pastoralnih djelatnika u ovome članku istraživat će se specifičnosti po kojima se pastoralni djelatnik razlikuje od ostalih socijalnih djelatnika, te će se pokušati otkriti i analizirati »toksine« koji tu dijaloško-suradničku komponentu čine slabom, bolesnom, kako bi ju se rehabilitiralo te kako bi pastoralni djelatnik bio nositelj novog svjetla u susretu s drugim. Samo u takvom kontekstu susret

¹ Usp. Amedeo CENCINI, *Prete e mondo d'oggi. Dal post-cristiano al pre-cristiano*, Milano, 2010., 11–26.

² Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještaju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 81, 84, 93 (dalje: EG).

s drugim može biti shvaćen kao *izlazak*, uzajamna preobrazba i zajednički hod u svetosti.

1. Razvoj dijaloško-suradničkog identiteta

1.1. Razvoj u primarnoj zajednici – horizontalna dimenzija

Čovjek je rođenjem uronjen u mrežu intimnih i bliskih odnosa, to je stvarnost koja ga dočeka dolaskom na ovaj svijet. Već prvi dani njegova života obilježeni su odnosom s primarnim figurama (značajnim drugim), a to su najčešće roditelji ili drugi skrbnici. Ako želimo razumjeti kako se razvija dijaloško-suradnički identitet, onda je nužno imati uvida u važnost obiteljskih konstelacija i odnosâ koje dijete uspostavlja u prvim mjesecima i godinama svojeg života, koji neminovno utječu na razvoj socioemocionalnih struktura, odnosno intrapsihičkih i interpersonalnih komponenata.

Dijete u primarnoj zajednici u kontekstu dovoljno dobrog odnosa³ s bliskim osobama kroz razne poticaje ozbiljuje svoje mogućnosti i sposobnosti, uči kako ulaziti u odnose s drugima i razvijati ih postupno. Ili, nasuprot tome, zbog raznih psihičkih uvjetovanosti koje su nastale pod utjecajem iskrivljenih i disfunkcionalnih obiteljskih modela djetetova predispozicija za odnos s drugima razvija se otežano, čak u najtežim, ekstremnim slučajevima dijete može ostati izolirano, onespособljeno za uspostavu zdravih međuljudskih odnosa. Ipak, takvo dijete ostaje dio zajednice, dio mreže odnosa, iako kao pasivni član, periferni subjekt koji je udaljen od aktualnih društvenih zbivanja i osjeća se društveno otuđen i zapostavljen.

Različiti oblici privrženosti primarnim figurama – sigurna, izbjegavajuća, opiruća i neorganizirano-neorijentirana privrženost⁴ – pokazuju se u kvalitativno različitim oblicima u kasnijim prisnim odnosima. Sigurna privrženost predisponira dijete za bolji razvoj socijalnih i drugih kompetencija, dok su kod djece koja imaju slabije socioemotivne sposobnosti primijećeni ostali oblici privrženosti.⁵ Stvaranje primarne »relacijske baze« značajan je pokaza-

³ Pedijatar i psihoanalitičar W. Winnicott utemeljitelj je koncepta *good enough mother* (dovoljno dobra majka) i *facilitating environment* (olakšavajuća okolina). Winnicott ističe kako su ta dva koncepta prijeko potrebna za normalni razvoj djeteta. Detaljniji prikaz psihodinamičkog razvoja čovjeka vidi u: Mirela VLASTELICA, *Rani odnos majka-dijete u svjetlu neuroznanstvenih spoznaja*, Zagreb, 2014., 1–55.

⁴ Usp. Laura E. BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko, 2008., 185–193.

⁵ Usp. Ross VASTA – Marshall M. HAITH – Scott A. MILLER, *Dječja psihologija*, Jastrebarsko, 2005., 467–475.

telj razvoja interpersonalne mreže u budućnosti. Prema studiji koju je provela Nancy L. Collins⁶ postoji poveznica između privrženosti u djetinjstvu i kasnijim vezama u odrasloj dobi.

Obiteljsko okruženje je »škola potpunije čovječnosti«⁷ u kojoj se razvijaju mentalne reprezentacije,⁸ uči emotivnoj regulaciji, stječu socijalne kompetencije, koje će u kasnijoj dobi iz latentnog oblika prijeći u manifestni oblik. Vrlo rano dijete usvaja sposobnost mentalizacije⁹ koja podrazumijeva svijest o onome što se događa u njegovoj nutrini, psihološkom polju, ali i u nutrini druge osobe. Proces mentaliziranja sebe i drugih vrlo je složen proces koji se stupnjevito razvija. Dijete uči mentalizirati na temelju odnosa sa značajnim figurama, a upravo su rana iskustva temelj za sva ostala iskustva koja će doživljavati u kasnijoj dobi.

Kako bi dijete razvijalo dijaloško-suradničku matricu, ono mora biti u takvom obiteljskom okruženju, koje je po svojoj naravi škola primarne socijalizacije, gdje dijete uči kako se »odnositi prema drugima, slušati i dijeliti, biti strpljiv i pokazati poštovanje«¹⁰. Ta i slična rana iskustva, bilo ugodna ili neugodna, pohranjuju se u pamćenju u jednom od dvaju oblika: *eksplicitni* (svjesni) i *implicitni* (nesvjesni),¹¹ ili u afektivnu pamćenju,¹² koje, kako ističe M. Arnold, pripada području nesvjesnoga. Pohranjena iskustva, ugodna ili neugodna, često se aktiviraju u sličnim situacijama u kasnijoj dobi i kao takva potiču ili onemogućavaju osobu za odnose s drugima.

Uloga i zadaća primarne zajednice je pomoći djetetu da stvara svoj identitet, razvija zdravu autonomiju, čvrstu i konzistentnu psihološku strukturu koja će biti u stanju pomiriti u sebi ambivalentne polove i težiti sve većoj

⁶ Usp. Nancy L. COLLINS, Working Models of Attachment: Implications for Explanation, Emotion, and Behaviour, u: *Journal of Personality and Social Psychology*, 71 (1996.) 4, 810–832.

⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 52, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS).

⁸ Mentalne reprezentacije su kognitivno-afektivne sheme o sebi i drugome koje se razvijaju vrlo rano kroz interpersonalna iskustva sa značajnim figurama. Više o toj temi i utjecaju mentalne reprezentacije na razvoj interpersonalne matrice u kasnijoj dobi vidi u: Sidney J. BLATT – John S. AUERBACH – Kenneth N. LEVY, Mental Representations in Personality Development, Psychopathology, and the Therapeutic Process, u: *Review of General Psychology*, 1 (1997.) 4, 321–374.

⁹ Usp. Darko MARČINKO, Mentalizacija: od nasilja do dijaloga, u: Vlasta RUDAN – Darko MARČINKO I DR., *Od nasilja do dijaloga*, Zagreb, 2014., 11–19.

¹⁰ Papa FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 276 (dalje: AL).

¹¹ Usp. Richard J. GERRIG, *Psychology and Life*, New Jersey, 2013., 174–175.

¹² Usp. Magda ARNOLD (ur.), *Feelings and Emotions*, New York, 1970., 173–177.

integraciji kroz različite razvojne stupnjeve. Učeci se samopoštovanju na temelju primljenog poštovanja od roditelja, dijete uči poštivati druge, razvijati realna očekivanja od sebe i drugih, i stvara bazu za plodne, bliske odnose s drugima.¹³

1.2. Razvoj u sekundarnoj zajednici – vertikalna dimenzija

Osim horizontalne dimenzije koja se razvija u obiteljskom okruženju, obiteljski dom je »prva škola kršćanskog života«¹⁴, mjesto razvoja vertikalne, duhovne dimenzije. S tim u vezi razvoj dijaloško-suradničkog identiteta trebamo promatrati kroz prizmu dviju dimenzija, horizontalne – naravne, svojstvene svakom čovjeku bio on vjernik ili ne, i vertikalne – nadnaravne, kršćanske, kojoj je izvor vjera u trojedinog Boga. Te dvije dimenzije, ili dva horizonta, imaju svoj začetak u primarnoj obiteljskoj zajednici, ali se njihov spiralni, a ne linearni razvoj nastavlja u svim ostalim zajednicama kojima osoba kasnije pripada.

Kada se govori o dvjema dimenzijama, ne misli se na dva suprotna pola, gdje bi svaki imao svoje zasebne mehanizme i unutarnje zakone, koji isključuju drugi pol ili u najgorem slučaju poništavaju postojanje drugoga. Nije riječ o Descartesovu dualizmu (dvije stvarnosti), već o »dvama polovima jednog kontinuum«¹⁵ unutar kojeg horizontalna dimenzija treba biti integrirana u vertikalnu, i samo kroz proces integracije dobiva svoj smisao i puninu. Koristeći se analogijom relacija unutar Presvetog Trojstva, dijaloški i suradnički identitet pastoralnih djelatnika unutar te trijade odnosa može pronaći svoje teološko uporište i uzor. Pluralizam osoba uključenih u neprestan odnos davanja, izmjenjivanja različitih datosti koje obogaćuju relacijsku matricu i stvaraju jedinstvo u različitosti, karakterizira zajedništvo kakvo u svojoj punini emanira iz misterija Presvetog Trojstva. Ta konstelacija odnosa je prototip dijaloškog i suradničkog identiteta pastoralnih djelatnika, a sam proces identifikacije i internalizacije proces je koji ne mimoilazi naravne, psihičke datosti, koje mogu biti posrednici, ali i remetioци razvoja takvog odnosa.

¹³ Usp. Laura E. BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, 244–269.

¹⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur.), *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1657 (dalje: KKC).

¹⁵ Hans ZOLLNER, *The Self – its Nature and its Mystery*, u: Alessandro MANENTI – Stefano GUARINELLI – Hans ZOLLNER (ur.), *Formation and the Person. Essays on Theory and Practice*, Leuven, 2007., 59.

Ako se te dvije dimenzije promatraju unutar triju razina psihičkog života:¹⁶ psihofiziološke, psihosocijalne i razumsko-duhovne, onda se mogu uočiti i kvalitativno različiti horizonti transcendencije. Horizontalna dimenzija odnosi se na subjektivno dobro osobe, njezine fiziološke i socijalne potrebe. Zahvaljujući psihosocijalnoj razni čovjek je društveno biće, ima potrebu za drugim i drukčijim od sebe, drugi je dio njegove egzistencije bez koje se ne bi mogao ostvariti kao socijalno biće, a niti kao osoba u okviru kršćanske paradigme, jer čovjek »ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe« (GS 24).

Razumsko-duhovna razina omogućava čovjeku da apstrahira od svojih iskustvenih doživljaja, da nađi svoj osjetni svijet kako bi uspostavio odnos s duhovnom stvarnošću. Transcendirajući neposredni, instinktivni nutarnji svijet, čovjek je sposoban integrirati svoju naravnu komponentu u sklop vrijednosti i ideala, a to znači da može uzdignuti potrebu za dijalogom i suradnjom s drugim na razinu vrijednosti. Dakle, svijet njegovih nutarnjih težnji i potrebâ može i treba postati izraz njegovih vrijednosti i ideala. To je moguće jedino ako u hijerarhijskoj strukturi primat zauzima razumsko-duhovna dimenzija koja pomaže čovjeku da pronađe svoje pravo »ja«, koje se ne sastoji u onome što čovjek zna o sebi, osjeća i spoznaje, niti u tome što čovjek jest, nego na što je pozvan i što bi trebao postati.¹⁷ Samo u kontekstu primata razumsko-duhovne dimenzije dolazi do kvalitativnog skoka i integracije vertikalne i duhovne dimenzije, koja osposobljava čovjeka za istinski dijalog i suradnju u svjetlu objavljenih evanđeoskih vrijednosti i ideala. »Posebno bitna crta ljudskog dostojanstva jest ta što je čovjek pozvan u zajedništvo s Bogom. Već od samog svog postanka čovjek je pozvan da stupi u dijalog s Bogom, jer samo stoga postoji što ga je Bog iz ljubavi stvorio i što ga iz ljubavi stalno uzdržava. Čovjek ne može punim životom po istini živjeti ako tu ljubav slobodno ne prizna i ako se svome Stvoritelju ne povjeri« (KKC 27).

Dijaloška komponenta čovjeka je ontološke naravi, dijalog je za čovjeka moralni imperativ koji se izvorno temelji na pozivu za odnos s transcendentnim Drugim. Ta ontološka istina može biti zatamnjena zbog udaljavanja čovjeka od izvorišta, zbog duhovne i psihološke podijeljenosti. Život »pruža sliku borbe, i to dramatične« (GS 13), u kojoj čovjek zbog krhkosti svojih

¹⁶ Usp. Joseph NUTTIN, *Psychoanalysis and Personality. A dynamic theory of normal personality*, New York, 1962., 220–224; Vidi također: Luigi M. RULLA, *Depth Psychology and Vocation. A Psycho-Social Perspective*, Roma, 2003., 29–30.

¹⁷ Usp. Giovanni CUCCI, *La forza della debolezza. Aspetti psicologici della vita spirituale*, Roma, 2007., 21–51.

duhovno-psiholoških predispozicija u borbi između psiholoških zahtjeva i evanđeoskih načela može slijediti put prividnog dobra, a napustiti stvarno dobro, o čemu govori sv. Ignacije Lojolski. Iako ta dinamika često izmiče svjesnoj kontroli čovjeka, ona se lako uviđa u raskoraku između onoga što govori i onoga što čovjek čini. Premda u ontološkom smislu čovjek ima poziv i sposobnost za dijalog s drugim/Drugim, ipak dijaloško-suradnički identitet u pastoralu ne uključuje jednostavno i linearno ozbiljenje, to je razvojni proces koji nailazi na određene prepreke – intrapsihičke i interpersonalne – koje je važno poznavati da bi ih se na prikladan način nadvladalo u konkretnoj pastoralnoj stvarnosti.

2. Pastoralni odnos – privilegij ili opasnost?

Razvijati i njegovati dijaloški i suradnički identitet imperativ je pastoralnog djelatnika.¹⁸ No znakovi vremena ukazuju kako je upravo ta komponenta kršćanskog identiteta nerijetko ugrožena ili oslabljena. Postavlja se pitanje: Može li čovjek, pastoralni djelatnik, kao dio »hibridne« generacije »likvidne moderne«¹⁹ razumjeti tu poruku bez straha za gubitak vlastitog identiteta i bez kronične frustracije ako se odrekne samoga sebe, kako bi susreo drugoga/ Drugoga? Odgovor na to pitanje zahtijeva složeniji pristup u okviru kojeg će se analizom intrapsihičkih i interpersonalnih komponenata moći razlučiti regresivni i fiksirajući dinamizmi, koji mogu sprečavati rast u pastoralnom odnosu. Cilj dijagnostičkog pristupa je analizirati pastoralni kontekst kako bi preventivne i kurativne mjere polučile željeni ishod, a to je pročišćavanje psihološko-duhovnih struktura. Radi boljeg razumijevanja poteškoća koje remete rast u dijaloško-suradničkoj dinamici, bit će pojašnjene dvije sastavnice: intrapsihička (unutar osobe) i interpersonalna (između osoba). Da bi pastoralni djelatnik djelovao *ad extra*, kao nositelj preobrazbe, njegov nutarnji svijet – *ad intra*, mora biti i sam izliječen.²⁰

¹⁸ »Pastoralni djelatnici u Kristovoj Crkvi kao dionici, suradnici i širitelji kraljevstva nebeskog u raznim podjelama ranjenoga i sve više umornoga hrvatskog društva već danas, a jednako tako i sutra, nemaju drugoga puta i drugoga pastoralnog modela do modela omogućavanja i promicanja kako dijaloga tako istodobno pomirenja i oprostjenja«, Josip BALOBAN, Pastoralni djelatnik u službi dijaloga i pomirenja, u: *Bogoslovska smotra*, 87 (2017.) 3, 638.

¹⁹ Baumanov termin »likvidna moderna« oslikava stanje današnjeg društva, a likvidna dinamika uočljiva je i unutar intersubjektivnih relacija – likvidni odnosi. Usp. Zygmunt BAUMAN, *From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity*, u: Stuart HALL – Paul du GAY (ur.), *Questions of Cultural Identity*, London, 2005., 19–24.

²⁰ Usp. Luisa M. SAFFIOTTI, *Favorire/ostacolare la maturità cristiana*, u: *Tredimensioni*, 3 (2006.), 260–268.

2.1. Intrapsihičke komponente

U analizi intrapsihičkih struktura bit će obrađene dvije sastavnice koje mogu djelovati ograničavajuće i sputavajuće na interpersonalnu dinamiku.

Nedovoljno poznavanje sebe: ako pastoralni djelatnik ne poznaje dovoljno dobro svoju psihodinamiku – motivacijske snage:²¹ potrebe, osjećaje, želje, težnje, odnosno svoju osobnost koja dolazi do izražaja kroz prikrivene i očite obrasce ponašanja, uključujući jake i slabe strane svoje osobnosti – vrlo je vjerojatno da će vlastite dinamike, često one bolne, neugodne i konfliktne, projicirati na druge, kolege ili osobe koje su mu povjerene u pastoralu. Taj proces otežava pastoralnom djelatniku biti »provodnikom« Božje riječi, jer je zatvoren u samoga sebe i zbog ukorijenjenosti u vlastito »ja« teško će biti otvoren prema drugome i drukčijem. S jedne strane sklonost imanenciji, preplavljenost vlastitim nutarnjim gibanjima koja jačaju relativizam koji dovodi u pitanje Božje postojanje (usp. EG 80), a s druge strane misijski poziv na »Abrahamov potez«, stvaraju takva psihološka stanja koja pokreću obrambene mehanizme kako bi se psiha zaštitila od neugodnih čuvstvenih napetosti i posve oprečnih nagnuća. Nepoznavanje i neprihvatanje vlastite ambivalentnosti znak je bijega od samoga sebe, koje se još jasnije odražava u neprihvatanju drugoga u međusobnim odnosima.²² S obzirom na strukturu i stil ličnosti, spomenuti psihološki dinamizmi mogu dovesti do iskrivljene predodžbe o drugome kao nepoželjnome, neprijatelju, protivniku, slabome, prema kojemu se pokazuje nulta točka tolerancije, manjak solidarnosti, a umjesto samaritanskoga stava (usp. Lk 10,30-37) može se lako zauzeti osuđujući stav protivan duhu evanđelja (usp. Mt 7,1-5).

Također nije rijetkost da neki pastoralni djelatnici, svjesno ili nesvjesno, traže priznanje te su silno nesretni i ogorčeni kada njihov projekt, ideja ili plan nisu prihvaćeni. Pastoral je ostvarenje Božjeg plana, a ne osobnoga. Ljudska psiha poznaje prisile – utjecaj svjesnog i nesvjesnog,²³ ali Božja se pedagogija ne očituje kroz kompulzivna ponavljanja. Osobne, unutarnje nezrele i inkonzistentne dinamike mogu sprečavati, pa čak i onemogućiti iskreno sebedarje, na koje je pastoralni djelatnik pozvan. Pastoralni rad nije posao, to je poziv i poslanje, no može postati posao ako se centripetalno kretanje umjesto prema pashalnu misteriju okrene prema vlastitom egu.

²¹ Usp. Alessandro M. RAVAGLIOLI, *Psicologia. Studio interdisciplinare della personalità*, Milano, 2015., 232.

²² Usp. Otto F. KERNBERG, *Relazioni d'amore. Normalità e patologia*, Milano 1995., 118.

²³ Usp. Alessandro M. RAVAGLIOLI, *Psicologia*, 97-122.

Strah: osobni strahovi kao posljedice osjećaja inferiornosti ili kompleksa manje vrijednosti, vlastite projekcije, predrasude, podložnost stereotipima, samo su neke komponente koje mogu ozbiljno narušiti interpersonalne odnose. Nije rijetkost susresti kako nepovjerenje ozbiljno koči ili narušava dijalog i suradnju u pastoralnom timu. Često se u pozadini nepovjerenja u suradničkom timu uočava prisutnost raznih strahova. Mnogi su od njih iracionalni, fantazijski i proizlaze iz nepoznavanja sebe. Drugim riječima to je strah od prepoznavanja sebe u dijalogu s drugim i drukčijim. Susret s drugim i suradnja podrazumijeva susret dviju osobnosti, dviju nutrina, a takav susret može pobuditi mnoge zakopane strahove. Strahovi su poput metastaze, brzo rastu i modificiraju se, mogu iskriviti predodžbu stvarnosti i potisnuti druge osjećaje. Neki od najčešćih strahova koji se mogu primijetiti među pastoralnim djelatnicima su sljedeći:

Histrionski strah: strah od intimnog povezivanja i ulaska u dublji odnos s drugim, uz istodobno veliku potrebu da se bude okružen drugima kao i da se bude u središtu pažnje. S obzirom da se javlja strah od samoće, takve osobe mogu oko sebe navezivati ljude, stvarajući mrežu površnih odnosa i ego-utilitarnu pastoralnu dinamiku.²⁴

Narcisoidni strah: strah od otkrivanja sebe drugima i prepoznavanje sebe u drugima. Budući da se u uzajamnom djelovanju s drugima mogu razotkriti vlastite nesavršenosti i slabosti, sigurnije je ostati na distanci, izoliran, usamljen ili nastupiti s nadmoćnim stavom kako bi se drugoga održalo u podčinjenom položaju te na taj način umanjilo strah od drugoga.²⁵

Transforni strah: strah od prepoznavanja ostataka svoje prošlosti u sadašnjosti. Osoba izbjegava doticaj s drugima kako ne bi otkrila neku poveznicu s neugodnim iskustvima iz prošlosti. Najčešće je riječ o osobama koje pamte bolne događaje koji još nisu verbalizirani, niti prerađeni, a budući da su još raspršeni u psihičkom polju, bilo koji događaj iz sadašnjosti koji ima poveznicu s prošlim može biti upozorenje za bijeg.²⁶

Paranoidni strah: strah da se u drugome prepoznaju stvarni ili umišljeni protivnici i neprijatelji. Budući da je riječ o strukturi osobe koja je izrazito nepovjerljiva, sumnjičavost je vrlo često prisutna u odnosima, što sprečava su-

²⁴ Usp. Len SPERRY, *I disturbi di personalità. Dalla diagnosi alla terapia*, Milano, 2004., 147–155; PDM Task Force, *Psychodynamic Diagnostic Manual*, Silver Spring, 2006., 221–222.

²⁵ Usp. Pavao BRAJŠA, *Bez razgovora se ne može. Kvalitetnijim razgovorom do sebe i drugih*, Zagreb, 2013., 69; Rudolf GREGUREK, *Dinamika grupe i oblici njezina vođenja*, u: Darko MARČINKO – Vlasta RUDAN (ur.), *Narcistični poremećaj ličnosti i njegova dijagnostička opravdanost*, Zagreb, 2013., 62–69; Len SPERRY, *I disturbi di personalità*, 169–182; PDM Task Force, *Psychodynamic Diagnostic Manual*, 217.

²⁶ Usp. Stefano GUARINELLI, *Psicologia della relazione pastorale*, Bologna, 2008., 219–221.

sret i suradnju.²⁷ Takva dinamika straha pobuđuje stanovite mehanizme koji onemogućavaju da se drugog gleda kao onoga kojemu treba služiti, već ga se »skenira« kako bi se od njega moglo obraniti.

Čovjek današnjice je čovjek u kroničnoj zabrinutosti, iracionalnom strahu od nekoga ili nečega. Te dinamike ne mimoilaze ni same pastoralne djelatnike. Strah i tjeskoba ubijaju stvaralaštvo, životnost i gorljivost. Te četiri vrste strahova koji se svakodnevno susreću u izravnom su proturječju s pozivom *izaći iz sebe, susresti drugoga, suosjećati s drugim, darovati se drugomu*. Teško je reći koji od tih četiriju strahova dominira u odnosima i pastoralnim razgovorima. No ako se uzme u obzir da vrijeme u kojem živimo pokazuje znakovitu krhkost psiholoških struktura ljudi, uz ozbiljne karakteristike narcisoidnosti koja je u porastu,²⁸ onda je realno očekivati da će narcisoidni oblik straha biti sve češće uočljiv. Narcisoidni strah i narcistička povrijeđenost onesposobljava pastoralnog djelatnika da razvija stav poniznosti i služenja drugima, što pastoral u svojoj biti i jest: *služiti drugima iz ljubavi po uzoru na Krista* (usp. Mt 20,28).

2.2. Interpersonalne komponente

U analizi interpersonalnih prepreka koje narušavaju dijaloško-suradničku dinamiku bit će utvrđene prepreke koje se najčešće mogu promatrati u pastoralnom radu. Iako se u ovom dijelu govori o interpersonalnim dinamikama, podrazumijeva se da su one eksternalizirani oblik intrapsihičkih stanja pojedinca. Unutarnje prepreke ograničavaju razvoj interpersonalne dinamike koja je presudna za oblikovanje matrice pastoralne zajednice.²⁹

Aktivno slušanje. Jedna od velikih prepreka u učinkovitoj interpersonalnoj komunikaciji pastoralnih djelatnika jest nedostatak aktivnog slušanja. Taj tip slušanja podrazumijeva slušanje srcem bez kojeg nema iskrenog susreta. Aktivno može slušati samo onaj koji je izašao iz sebe. Bez aktivnog slušanja nema susreta, bez susreta nema istinskog dijaloga, a bez dijaloga nema suradnje.³⁰ Riječ je o slušanju koje uključuje suosjećanje, nježnost pristupa i strpljenje

²⁷ Usp. Len SPERRY, *I disturbi di personalità*, 222–226; PDM Task Force, *Psychodynamic Diagnostic Manual*, 216.

²⁸ Usp. Babu SEBASTIAN, *From Restoration of the Self to the Recovery of Human Mystery. An Interdisciplinary Study on the Transformation of Narcissism in Psychotherapy: Psychoanalytic Self Psychology and a Model Based on Christian Anthropology in Dialogue*, Bangalore, 2014., 455–457.

²⁹ Usp. Eugenija CIVIDINI-STRANIĆ, *Matriks grupe*, u: Eduard KLAIN I DR., *Grupna analiza – analitička grupna psihoterapija*, Zagreb, 2008., 47–49.

³⁰ Usp. Alessandro MANENTI, *Comprendere e accompagnare la persona umana. Manuale teorico e pratico per il formatore psico-spirituale*, Bologna, 2013., 133–151.

koje zahtijeva čekanje da se drugi osjeti sigurnim kako bi se mogao otvoriti. Drugi čovjek se otvara samo onda kada se osjeća shvaćenim i prihvaćenim. Aktivno slušanje preduvjet je dijaloga srca, dviju nutrina koje se susreću. U Jakovljevoj pastoralnoj poslanici taj stav jasno je iskazan riječima: »Svatko neka bude brz da sluša, spor da govori« (Jak 1,19).

Sposobnost empatije. Druga prepreka koja narušava razvoj odnosa i rasta kroz odnos jest nedostatak sposobnosti empatije. Pastoralni djelatnik mora posjedovati takav oblik čuvstvene komunikacije, odnosno sposobnost empatije³¹ da emocionalno proživljava s drugom osobom i na taj način doživi nutarnji život drugoga. Promatrajući empatiju na tri razine: razumijevanje drugoga, emocionalna identifikacija s drugom osobom i duboko suosjećanje s drugim³², put je koji može dovesti do preobražaja ne samo osobe koju se aktivno sluša nego empatijsko slušanje pridonosi i dubokoj promjeni pastoralnog djelatnika.³³ Aktivno empatijsko slušanje zahtijeva od pastoralnog djelatnika da pored manifestnog sadržaja sugovornika, više osluškuje latentni sadržaj. Cilj je uvidjeti područja koja su psihološki blokirana te kroz empatijski stav razumijevanja i prihvaćanja, pomoći osobi u nadvladavanju psiholoških poteškoća kako bi otvorila srce i oduševila se za Božju riječ. Budući da empatija podrazumijeva razumijevanje druge osobe na kognitivnoj i afektivnoj razini, kao psihološki i duhovno jedinstvenog i neponovljivog bića,³⁴ ona je važan i nužan »instrument« pastoralnog poslanja.

Odnos moći u komunikaciji. Pastoralni djelatnik koji je delegiran za obavljanje pastoralnih djelatnosti dobiva određen status moći, autoritet na temelju kojeg može izvršavati svoju pastoralnu zadaću. Vlast koju prima ima vertikalno i horizontalno izvorište, vertikalno jer dolazi odozgo i temelji se na Kristovoj vlasti (usp. KKC 859, 875), a horizontalno znači biti ovlašten od mjesne crkvene institucije. S tim u vezi važno je uvidjeti kako se pastoralni djelatnik nosi s tom zadaćom, na koji način izvršava svetu službu misijskog poslanja te kako služi i pomaže drugima da postignu spasenje (usp. KKC 874). Koristi li se vlašću za

³¹ »Empatija se pojavljuje u interpersonalnom okruženju između dviju osoba koje su svjesne svoje odvojenosti. Dapače, u biti je to intrapsihički fenomen koji se temelji na ljudskoj mogućnosti da s vremena na vrijeme upozna unutarnje doživljavanje druge osobe«, Muradif KULENOVIĆ, *Empatija u Freudovim teorijskim razmatranjima i psihoanalitičkoj perspektivi* (reprint), u: *Psihoterapija*, 30 (2016.) 1, 34.

³² Usp. Everett WORTHINGTON, *Five Steps to Forgiveness: The Art and Science of Forgiving*, New York, 2001., 63.

³³ Usp. Laura BOELLA, *Sentire l'altro. Conoscere e praticare l'empatia*, Milano, 2006., 71–84; Rosi CAPITANIO, *Con Empatia*, u: *Tredimensioni*, 7 (2010.), 8–16.

³⁴ Usp. Stefano GUARINELLI, *L'inquietudine dell'altro. A proposito di empatia e identificazione proiettiva*, u: *Tredimensioni*, 4 (2007.), 8–18.

stjecanje moći (usp. EG 80) kao nadmoći, ili kao izričajem vlastite nemoći³⁵, ili se danom moći koristi za služenje po uzoru na Krista: »Jer ni Sin čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge« (Mk 10,45).

S obzirom na intrapsihičku i duhovnu strukturu pastoralnog djelatnika, koja može biti zrela, nezrela ili u nekim slučajevima patološka, izričaj autoriteta može se promatrati kroz tri različita stila pastoralnog vodstva zajednice ili institucije. Voditelj zajednice treba imati moć, ali ta moć mora biti u skladu s funkcijom i ne smije biti na liniji pretjerane moći – autoritarizma. Značajna je razlika između autoriteta i autoritarizma, koji psihoanalitičar Otto Kernberg definira kao »distorziju funkcije moći«³⁶, koja može negativno utjecati na pastoralnu organizacijsku strukturu.

Na temelju stila vođenja i oblika moći stvara se određeni socijalni utjecaj na druge osobe, tako da vrijednosni sustav koji se želi prenijeti može biti prihvaćen na tri kvalitativno različita načina: ugađanje, identifikacija i internalizacija. Posljedično, pastoralna zajednica može biti usmjerena transcendentiji ili ostati zatvorena u imanenciji.

Autoritarni/autokratski stil. Pastoralni djelatnik koji ima autoritarni stav zauzima rigidno stajalište prema drugima, zahtijeva pokoravanje i uspostavlja apsolutnu kontrolu kojoj nije cilj čuvanje jasnih granica i ostvarenje ciljeva zajednice, već kontrola sama po sebi postaje cilj. Budući da nije osjetljiv prema potrebama drugih, želi utjecati na drugoga, usmjeravati ga, nametnuti vlastita uvjerenja ili vlastitu volju. Nije rijetko da se u takvim konstelacijama manipulira podređenima kako bi se podvrgli autoritetu te se u njima potiče infantilna i nezrelo stav.³⁷ Otto F. Kernberg autoritarnog voditelja naziva voditeljem koji mora sve kontrolirati,³⁸ a posljedice su primjetne kod podređenih kroz različite emotivno-bihevioralne reakcije: strah, bijes, defanzivnost, nepovjerenje, paranoidne i depresivne crte. Takav stil može u drugima pobuditi mnoge strahove, a strahovi zakopavaju talente (usp. Mt 25,14-30). Strah umanjuje osjećaj odgovornosti i reducira ozbiljenje mogućnosti koje posjeduje osoba u zajednici. Grupna dinamika je ograničena jer autoritarni

³⁵ Usp. Otto F. KERNBERG, *Le relazioni nei gruppi. Ideologia, conflitto e leadership*, Milano, 1999, 156.

³⁶ Otto F. KERNBERG, *Organizational Leadership in a Time of Ideological Turbulence*, u: *Gregorianum*, 90 (2009.) 4, 821.

³⁷ Usp. Giuseppe BRONDINO – Mauro MARASCA, *Il servizio della leadership. Il ruolo del superiore oggi*, Padova, 2006., 51.

³⁸ Usp. Otto F. KERNBERG, *Le relazioni nei gruppi*, 159–161; Franco IMODA, *Razvoj čovjeka. Psihologija i misterij*, Zagreb, 2004., 250–251.

vođa potiče odvajanje članova što narušava »mistiku zajedništva« (usp. EG 87) i pogoduje pojavi ugađanja.

U kontekstu motivacijskog mehanizma koji Herbert C. Kelman definira kao ugađanje, osoba može prihvatiti neku vrijednost, ali duboko u sebi odbacuje svjesno ili nesvjesno da bude promijenjena u skladu s tom vrijednosti. Prema Kelmanu pojedinac prihvaća utjecaj druge osobe ili skupine s nadom da će imati od toga određenu korist ili da će izbjeći neku kaznu nad kojom ima kontrolu druga osoba ili skupina. Dakle, riječ je samo o izvanjskom prihvaćanju u kojem stavovi ili vrijednosti nisu usvojeni zato što bi pojedinac vjerovao u njihove sadržaje, već kako bi imao od njih izvanjske poticaje.³⁹ Pored ugađanja može se dogoditi i identifikacija s autoritarnim voditeljem jer uzimajući udjela u identifikacijskom profilu dominantnoga, pojedinac *iznutra* može prihvatiti ono što mu je predloženo zato što vrijednosti ili stavovi koji mu se prezentiraju, zadovoljavaju i povećavaju sliku, tj. pozitivnu predodžbu koju pojedinac ima o sebi.⁴⁰

Permisivni stil. Taj stil karakterizira pastoralnog djelatnika koji daje slobodu drugima, tj. suradnicima, ali malo sudjeluje u aktivnostima. Budući da tu nedostaje jasna struktura, referentni okvir, zajednica se ne aktivira, ne posvećuje radu i smanjuje se njezina funkcionalnost. Zajednica ima potrebu jasnih granica i struktura, a ako to nedostaje, može doći do raspada zajednice. Voditelj koji nema sposobnosti reći »ne« u suradnicima izaziva osjećaj nezadovoljstva, kaosa i frustracije.⁴¹

Autoritativni/demokratski stil. Takav stil vođenja primjenjuje mnogo fleksibilniji stav, daje značajniju slobodu suradnicima, topliji je u pristupu, podržava, ohrabruje skupinu i sudjeluje u procesu donošenja odluka kao i na stvaranju strategije za buduće pothvate. Suradnici u tom okruženju pokazuju zdravu produktivnost, suradnju i djelotvornost. Taj oblik vođenja balansira čvrstoću, jasnoću granica, uz prilagodljivost i fleksibilnost. Karakteristika tog stila je ustrajnost i progresivni hod koji uvažavajući druge radi za dobro pastoralne zajednice. U kontekstu takvih odnosa i zajedničkog rada veća je vjerojatnost da će doći do internaliziranja⁴² vrijednosti i stavova koji se predstavljaju pojedincu ili zajednici.

Posljedice nefleksibilnih pristupa. Nefleksibilnost u interpersonalnim odnosima ima negativan učinak na dijalog i suradnju. Rigidnost ili crno-bijeli

³⁹ Usp. Herbert C. KELMAN, Processes of Opinion Change, u: *Public Opinion Quarterly*, 25 (1961.), 62–63.

⁴⁰ Usp. *Isto*, 63–65.

⁴¹ Usp. Otto F. KERNBERG, *Le relazioni nei gruppi*, 157–158.

⁴² Usp. Herbert C. KELMAN, Processes of Opinion Change, 65–67.

pogled često je pokazatelj postojeće nutarnje nesigurnosti koja se, kako je prethodno naglašeno, izvana očituje kao pretjerana čvrstoća i nepopustljivost. Nefleksibilne osobe teško toleriraju kako osobne tako i tuđe nedostatke. Teško je u timu s takvim osobama uspostaviti zadovoljavajući dijalog i suradnju. Pretpostavka kao i preduvjeti za stvaranje pastoralnog odnosa, dijaloga, jest određena fleksibilnost, sposobnost prilagoditi se određenoj situaciji i osobi. To podrazumijeva da pastoralni djelatnik, kako ne bi otišao u jedan ili drugi ekstrem popustljivosti i rigidnosti, mora bdjeti nad sobom, odnosno u interakciji s drugom osobom imati ravnotežu između onog što *doživljava u odnosu*, kao i sposobnost da *promatra svoje iskustvo* unutar odnosa. Takav stav pomaže pastoralnom djelatniku da čuva jasne i zdrave granice između sebe i drugoga. Nepoštovanje nutarnjih granica sprečava istinski susret, a time i dijalog. Nutarnja granica se narušava kad god se drugu osobu uvjerava kako bi trebala misliti, osjećati, činiti i ponašati se, odnosno kada se drugoga nastoji afektivno manipulirati. To je ozbiljno narušavanje nutarnje slobode i intime drugoga, a bez slobode i poštovanja intime drugoga nema dijaloga i suradnje.

3. Vrijeme pastoralne preobrazbe

3.1. Misionarski izlazak

Papa Franjo u Apostolskoj pobudnici *Radost evanđelja* govori o novoj etapi evangelizacije koja će biti prožeta punim žarom i vitalnošću. Naime, riječ je o misionarskom »izlasku« poput Abrahama, koji zahtijeva izlazak iz vlastite »komfort-zone« kako bi se svjetlo evanđelja donijelo onima koji su na periferiji (usp. EG 19–21). Nositelj svjetla evanđelja mora biti i sam prožet evanđeoskim duhom, inače bi njegov apostolat mogao postati socijalni voluntarizam ili altruizam kojemu u osnovi nedostaje kvasac – Kristov duh. Zapravo, riječ je o starom pozivu, ali u novim okolnostima postmodernog vremena, koje donosi nove izazove, prilike, ali i poteškoće. Kada govorimo o pastoralnim djelatnicima, slijedeći indikacije pape Franje, onda je imperativ da oni više nego ikad budu muškarci i žene koje krase »mudrost, sposobnost shvaćanja, umijeće čekanja, poučljivost Duhu« (EG 171) kako bi povjereno stado štitili od napada onih koji ga žele rastjerati i uništiti.

Osobe koje pastoralno djeluju u ime Crkve, bilo pojedinačno ili kao pastoralni tim, trebaju imati razvijene kompetencije za konstruktivan dijalog i suradnju, a također se od njih traži da vlastitim, autentičnim primjerom zajedništva pokažu vjerodostojnost dara i poslanja koje drugima prenose. Pastoral-

ni djelatnik svoj misionarski poziv treba razvijati u perspektivi puta svetosti,⁴³ koji se ogleda u sve većoj sukladnosti njegovih misli, riječi, djela i evanđeoske logike. Drugim riječima, sklad između verbalnog govora tijela i neverbalnog govora psihe i duha. U komunikaciji s drugima verbalno komuniciranje često je popraćeno neverbalnim ponašanjem, ali ne nužno, iako je jasno da je određena komponenta neverbalnog uključena u komunikacijsku dinamiku. No, kada neverbalni govor prati verbalizaciju, može se dogoditi da ju potvrdi ili opovrgne.⁴⁴ U slučaju nesukladnosti verbalnog i neverbalnog govora šalju se poruke koje karakterizira dvoznačnost, a »ukoliko su verbalna i neverbalna komunikacija u kontradikciji, takav tip komunikacije prepoznat je kao 'dvostruka sveza', odnosno pseudouzajamnost«⁴⁵. »Dvostruke poruke« proizlaze iz podijeljenog srca u kojemu nutrina nije posve prožeta evanđeoskim istinama, već je »zarobljena« selektivnim i redukcionističkim sklonostima. Posljedično, takva dinamika narušava dijaloško-suradničku komponentu, stvarajući oblike »pseudozajedništva i pseudodijaloga«.

Pastoralni djelatnik koji je podijeljen u svojoj nutrini ne može biti primjer za identifikaciju drugima kojima je poslan, jer njegova nutarnja nestabilnost i manjak autentičnosti šalje dvoznačne poruke na koje primatelji mogu reagirati agresivno ili pasivno. Analogna situacija se pokazuje i u obiteljskom okruženju, koje, kako ističe lakanovski psihoanalitičar Masimo Recalcati, prolazi jednu preobrazbu koja gubi svoje gravitacijsko središte, nestaju granice i jasan hijerarhijski poredak članova, a obiteljske figure sve su manje uzori za identifikaciju,⁴⁶ tako da se sve više s pravom može govoriti o krizi obitelji i drugih društvenih zajednica (usp. EG 66). Kriza odgojnih, pastoralnih zajednica, odraz je krize odgojnih figura.⁴⁷

3.2. Kriza kao nova odluka ili status quo u pastoralnom kontekstu

Nerijetko se u pastoralnom radu uočava kako je identitet, bilo naravni (ljudski) ili nadnaravni (kršćanski), u krizi, a nisu rijetke ni pojave fragmentiranog i difuznog identiteta, koji uvodi novu paradigmu relativiziranja i instrumentaliziranja kršćanskih istina. Problem difuznog identiteta vidljiv je kod onih

⁴³ Usp. POPE FRANCIS, *Gaudete et exultate – Rejoice and be glad. Apostolic exhortation on the call to holiness in today's world* (19. III. 2018.), Vatican, 2018., br. 19 (dalje: GE).

⁴⁴ Usp. Mark L. KNAPP – Judith A. HALL, *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*, Jastrebarsko, 2010., 3–30.

⁴⁵ Ivan URLIĆ, *Procesi u grupi*, u: Eduard KLAIN I DR., *Grupna analiza*, 80.

⁴⁶ Usp. Masimo Recalcati, *Što ostaje od oca?*, Novi Sad, 2014., 73–93.

⁴⁷ Usp. Giovanni CUCCI, *La crisi dell'adulto. La sindrome di Peter Pan*, Assisi, 2012., 25–31.

osoba koje nisu uspjele formirati *koheziju svojega ja* – ujediniti pozitivnu i negativnu sliku o sebi i drugome. Problem difuzije identiteta očituje se i u odnosima u kojima se »drugoga reducira, na više ili manje radikalnan način, na funkciju svoga ja«⁴⁸. Pastoralni kontekst nije isključen iz rasprostranjene diktature relativizma koja – kao anomalija postmodernog doba – želi brisati granice, odbacujući definirane istine i jednostrano stremeći egoizmu. Budući da je dijaloška i suradnička komponenta dio kršćanskog identiteta – poslanje dvojice (usp. Lk 10,1-10) – funkcionalnost i konstruktivnost tih komponenata ovisi *kako i koliko* je kršćanska jezgra, matrica, zrela i evangelizirana.

Analiza pastoralnih procesa i dinamika izričito pokazuje kako je u mnogim slučajevima prisutna nepodudarnost između onoga što se proklamira i onoga što se praktično čini. Konkretno, proklamirana teorija ne odgovara življenoj praksi. U vezi s tim papa Franjo dijagnosticira tri zla pastoralnih djelatnika, koji, iako mole, ostaju u toksičnoj imanenciji, zatvoreni u ciklični krug individualizma, krize identiteta i opadanja pastoralnog žara (usp. EG 78). Individualizam koji karakterizira povlačenje iz rada na zajedničkom dobru, traženje egocentričnih priznanja na mikrorazini u izravnoj je opreci s poslanjem na koje je pastoralni djelatnik pozvan na makrorazini – a to je ostvarenje općeg dobra. Opće dobro nadilazi egoistične porive pojedinaca i kao takvo je »uvijek usmjereno prema napredovanju osoba« (KKC 1912). Individualizam grubo narušava takav poredak, sprečava rast i razvoj zajednice, odbija izvršiti dužnost koja je u uskoj vezi s dostojanstvom čovjeka (usp. KKC 1913).

Nadalje, krizu identiteta, prema psihoanalitičaru Eriku H. Eriksonu, može se promatrati u svjetlu neslaganja emotivno-kognitivno-bihevioralnih komponenata s izabranim vrijednostima. Čvrst identitet je autoformacija u skladu s izabranim vrijednostima kao i sve veća sukladnost između proklamiranog i življenog u svakodnevnom životu.⁴⁹ Ako je psihička struktura osobe krhka, nestabilna, onda individualizam i zatvaranje u sebe postaje »sigurno utočište« s ozbiljnim posljedicama za pastoralni rad. Nije rijedak fenomen sve učestalije pojave osrednjosti, manjka žara i entuzijazma te izgaranja u pastoralnom radu. Mlakost kao jedan od najvećih neprijatelja svetosti (usp. GE 1, 90, 138, 159, 162), sputava rast osobe u nesebičnoj ljubavi – koja je po svojoj naravi usmjerena na drugoga/Drugoga⁵⁰ – te može potkopavati pastoralni poziv koji postupno gubi misijski i proročki duh, postajući sve sličniji menadžerskoj profesiji.

⁴⁸ Franco IMODA, *Razvoj čovjeka*, 232.

⁴⁹ Usp. Erik H. ERIKSON, *Identity and the Life Cycle*, New York, 1980., 108–175; Hans ZOLLNER, *Convivere con le tensioni*, u: *Tredimensioni*, 5 (2008.), 313–322.

⁵⁰ Usp. Dietrich von HILDEBRAND, *The Nature of Love*, South Bend, 2009., 236–273.

Ta parazitarna simptomatologija, koja s vremenom izjeda zdravu jezgru misijskog poziva, nerijetko se pokriva plaštem nesavršenosti i ljudske krhkosti i u njima traži izgovor. Očito obrambena racionalizacija pokušava umiriti osobu da se ne pokrene iz svojega začaranog kruga, hedonističkog gliba (usp. EG 121). Iako čovjek ima sposobnost transcendencije, ona nije spontani slijed nutarnjih gibanja, nego, kako kaže Bernard J. F. Lonergan »samonadilaženje je postignuće svjesne intencionalnosti«⁵¹, koje podrazumijeva odricanje i nadilaženje naravnog afektivno-osjetnog svijeta kako bi se dokučio svijet ideala i vrijednosti. Autotranscendencija uključuje odluku za promjenu i kao takva nedokučiva je bez preuzimanja vlastite odgovornosti u procesu izlaska iz sebe i susreta s drugim/Drugim.⁵² Taj put odluke i rasta, kako ga opisuje sv. Ignacije,⁵³ put je burnog previranja koji naizmjenično prate utjeha i osjećaj napuštenosti. Konačan ishod takvog zalaganja trebala bi biti preobrazba nutrine koja drugog/Drugog gleda kao priliku za darivanje, a ne instrumentaliziranje. No čovjek po svojoj naravi ostaje tamo gdje je odlučio ostati, a često u takvom kontekstu koji je s jedne strane ugodan, iako je to štetna uгода – »hedonizam i konzumerizam« (GE 108), a s druge strane, kako ističe Hildebrand, ostavlja prazninu i nezadovoljstvo.⁵⁴ Takvi, sve češće prisutni, afektivno-bihevioralni obrasci u pastoralnom kontekstu pokazuju utjecaj duha vremena koji prekida odnos s transcendentnim.

Osrednjost lako pronade paralelu s modernim modelima altruističkog djelovanja pa se može dogoditi da pastoralna zajednica sve više nalikuje na nevladinu neprofitnu organizaciju, u kojoj altruistički duh biva hranjen socijalnim potrebama (psihosocijalna razina) darivanja i primanja bez referentnog izvorišta u osobi Isusa Krista. Prepoznavši opasnost osrednjosti, koja može ograničiti ili čak onemogućiti dublji razvoj kristolikog karaktera pastoralne zajednice, papa Franjo potiče na neodgodivu obnovu, koja započinje procesom revitaliziranja pastoralnog žara: »Pastoral u misijskom ključu traži da se napusti lagodni pastoralni kriterij koji se vodi onim 'uvijek se radilo tako'. Pozivam sve da budu odvažni i kreativni u toj zadaći propitkivanja evangelizacijskih ciljeva, struktura, načina i metoda vlastitih zajednica« (EG 33).

Iz toga slijedi da pastoralna zajednica, ako želi ostati vitalni dio mističnog Kristova tijela (usp. KKC 771), mora imati jasan stav u izboru konačnih

⁵¹ Bernard J. F. LONERGAN, *Method in Theology*, New York, 1973., 35.

⁵² Usp. Giovanni CUCCI, *I luoghi dell'umano. Tra complessità, fragilità, trascendenza*, Roma, 2016., 385–400.

⁵³ Usp. Ignazio di LOYOLA, *Come si prende una decisione*, Roma, 2016.

⁵⁴ Usp. Dietrich VON HILDEBRAND, *Christian Ethics*, New York, 1953., 31.

ciljeva kao i hrabrost izbora evanđeoske logike. Taj *specificum* pastoralne zajednice jasno ju razlikuje od drugih oblika društvenog udruživanja. Ukoliko se evanđeoska dinamika izgubi, a osrednjost, zbog različitih psiholoških ograničenja i nezrelosti, proširi i zarazi cijeli metabolizam,⁵⁵ zajednica postupno gubi svoj pastoralni kompas i mističnost.⁵⁶

Zaključak

Dijalog i suradnja između pastoralnih djelatnika nastaje kada obje strane nadilaze svoje osobne interese, želje i potrebe te se susreću na horizontu vrijednosti i ideala. Dakle, riječ je o samonadilaženju u objektivnim teocentričnim ili kršćanskim vrijednostima,⁵⁷ a ne egocentričnim ili socijalno-filantropskim vrijednostima.⁵⁸ To je paradoks istinskog susreta s drugim/Drugim – izgubiti sebe, kako bi čovjek pronašao sebe, odnosno izgubiti sebe u darivanju za drugoga, kako bi ostvario sebe. Između pastoralnih djelatnika dolazi do stvaranja intersubjektivnog polja, odnosa koji nadilazi njih same, ili drugim riječima stvara se jedna posebna dinamika koja nadmašuje parcijalna dobra pojedina i usmjerava se na onaj horizont na kojem se može ostvariti misionarski poziv. Takav pastoralni odnos nije svrha samom sebi, već sredstvo u Božjoj pedagogiji koji teži biti prenositelj i darovatelj radosne vijesti, biti evangelizator. To bi značilo da su pastoralni djelatnici prošli proces upoznavanja sebe, da su prihvatili sebe i mijenjali sebe u skladu s *ordo amoris*, kako ističe sv. Augustin.

Pojašnjene svjesne i nesvjesne dinamike i procesi mogu ozbiljno narušiti stvaranje autentičnog dijaloga i razvijanje umreženog pastorala. Ukoliko su nekonstruktivni elementi prisutni među djelatnicima u većoj mjeri, pastoral može ići naprijed, ali budući da postoje intrapersonalna ili interpersonalna ograničenja i prisile ne iznenađuje da određeni pastoralni djelatnici izgube pastoralno-evanđeoski duh i želju za nesebičnim apostolatom. Čovjek treba klimu koja će mu pomoći da se njegova prvotna idealizacija koju pastoralni žar početno nosi ne ugasi i ne završi razočarenjem, nego da se pročisti i ukorijeni u pravoj motivaciji – Isusu Kristu.

⁵⁵ Usp. Stefano GUARINELLI, *Psicologia della relazione pastorale*, 79–132.

⁵⁶ Otk 3,15: »Znam tvoja djela: nisi ni studen ni vruć. O, da si studen ili vruć!«

⁵⁷ Usp. Luigi M. RULLA, *Anthropology of the Christian Vocation. Interdisciplinary Bases*, I, Rome, 1986., 148.

⁵⁸ Ta dva tipa samonadilaženja odgovaraju humanističkoj psihologiji koja je usmjerena antropocentričnom samonadilaženju, a zastupaju je, između ostalih, Alfred Adler, Carl Rogers, Abraham Maslow i Erich Fromm. Usp. Salvatore R. MADDI, *Personality Theories. A Comparative Analysis*, Illinois, 2001.

Jasno je kako je sazrelo vrijeme pastoralne preobrazbe. Kako bi se ona postigla, važna su dva uzajamna procesa kroz koje se mora proći:

- 1) reparacija koja uključuje odstranjivanje onoga što proturječi evanđelju (usp. Mk 9,42-50);
- 2) revitalizacija odnosa po uzoru na prvu kršćansku zajednicu (usp. Dj 2,42-47).

Kako bi spomenuti procesi kulminirali u preobrazbu mističnog susreta s drugim, neophodan je neprestani edukativno-formativni hod pastoralnih djelatnika te daljnja istraživanja pastoralnog terena s posebnim naglaskom na osnaživanje kapilarnog pastorala, kako bi se autentično živjela »mistika« dijaloga i suradnje.

Summary

THE DIALOGICAL AND COLLABORATIVE IDENTITY OF PASTORAL COUNSELLORS

Sanda SMOLJO-DOBROVOLJSKI

Catholic Faculty of Theology, University in Sarajevo
Josipa Stadlera 5, BiH – 71 000 Sarajevo
sanda.smoljo@hotmail.com

This article analysed the development of the dialogical-collaborative identity of pastoral counsellors through different developmental and pastoral stages. The aim was to identify the neuralgic points of the pastoral relationship by studying intra-psychological and interpersonal components of the pastoral counsellors and, by observing pastoral processes in order to acquire a new insight into the mechanisms that obstruct the dialogue and collaborative dynamics. The article first presents the development of the dialogical-collaborative identity within the primary, family community in which the dialogical matrix is initially formed through the dyad and triad relationship with significant figures. After that it elaborates how the spiritual dimension of dialogue finds its articulation in the secondary communities. The second part points out the privilege of the pastoral relationship, within which one can find fulfilment of the purpose and meaning of one's own missionary vocation in meeting with the other and those who are different. It is also pointed out that the pastoral challenge to the response to the missionary reach can become a danger if the pastoral counsellor does not go through experience of metamorphosis ad intra from which and by which he/she will then carry out his/her mission to others, ad extra. Due to the fragility of the natural and supernatural

identity of the pastoral counsellor, he/she can lose the sense for transcendental reality. Such loss leads to the reduction of the pastoral service to voluntarism or activism, without the key evangelical nucleus. Taking into account the continued social and ecclesial changes, the third part offers the conclusion that a new stage has occurred and that this stage requires urgent pastoral metamorphosis, whose purpose is to revitalise the pastoral context in the spirit of the authentic evangelical mission.

Keywords: *family, identity, dialogue, collaboration, pastoral counsellor, pastoral metamorphosis.*